

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DİL VE TARİH-COĞRAFYA FAKÜLTESİ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI BÖLÜMÜ

BATI KÜLTÜR VE EDEBİYATLARINDA 20. YÜZYIL

Ankara • 2018

Ankara Üniversitesi Yayınları No: 623
Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayın No: 426

Editörler

Battal ARVASI Mustafa GÜLEÇ

Editör Yardımcıları

Şenol BEZCİ Ece YASSITEPE AYYILDIZ

Yayına hazırlayanın notu:

Yazıların her tür sorumluluğu yazarlarına aittir.

Kapak rengi, 20. Yüzyıla damgasını vurmuş iki önemli ideolojinin (Sosyalizmin simgesi kırmızı, Kapitalizmin simgesi ise mavidir) karışımından oluşan bir ton olarak seçilmiştir.

ISBN: 978-605-136-406-3

Basım Yeri:

**Ankara Üniversitesi Basımevi
İncitaşı Sokak No:10 06510 Beşevler / ANKARA
Tel: 0 (312) 213 66 55
Basım Tarihi: 28.12.2018**

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	ix
-------------	----

ALMANYA

ARVASI, Battal: Dışavurumculuk.....	3
BAYRAKTAR, Gülru: Michael Ende Örneğinde Postmodernizm.....	11
BÜYÜKTOPÇU, Mehmet Burak: II. Dünya Savaşı Sonrası Alman Şiiri.....	19
KAYA, Ünal: 20. Yüzyıl Alman Edebiyatında Eğilimler	33
PERK, Derya: Savaş Sonrası Alman Edebiyatı	41
TOKLU, Osman: Gurbette Geçen Bir Ömür.....	51
YALÇINKAYA AKÇİT, Betül: Doğu Almanya Edebiyatı.....	63

AMERİKA

BAMPATZİMOPOULOS, Sotirios: <i>Çavdar Tarlasında Çocuklar</i> ile <i>Sırça Fanus</i> 'ta Uzam ve Arzu	75
BEZCİ, Şenol: Muhteşem Gatsby Gerçekten Muhteşem Mi?.....	87

ÇAĞDAŞ YUNAN

DEMİRÖZÜ, Damla: 20. Yüzyıl Yunan Düzyazını	101
HATİP, Emine: 30 Kuşığı Yunan Kadın Yazarları Gözünden 'Ev' ve Çağrıştırdıkları	127

FRANSA

- AYNACI, Fatih:** “Yeni Roman”dan “Minimalizm”e Geçiş ve Robert Pinget’ nin *Mösyö Songe* Adlı Romanına Minimalist Bir Bakış 137
- ERTEM, Cengiz:** Sylvie Germain’ in *Magnus* Adlı Romanında Kimlik Sorunsalı 151
- ERTEM, Tuna:** Louis Gardel’ in Kaleminden Osmanlı Sarayında Bir Dostluk Öyküsü 167
- ETENSEL İLDEM, Arzu:** Jean Giraudoux, Yaşamı ve Oyunları 177
- KAYĞUN TEKTAŞ, Ayşe:** Georges Perec, Oulipo ve *Uyuyan Adam*’ da Özyaşamöyküsel İzler..... 191
- KULA, Nedim:** Roger Martin Du Gard’ ın *Thibault*’ lar Nehir-Romanında Bir Fransız Burjuva Gencinin Çevresiyle Olan Uyuşmazlığı 203
- ÖZCAN, Mehmet Emin:** Jean-Paul Sartre: Felsefe, Edebiyat, Siyaset.... 223
- ÖZKAN, Ahmet:** Didier Daeninckx’ in *Cannibale* Adlı Eserinde Sömürgecilik ve Irkçılık 237
- TOMAT YILMAZ, Ayşe:** XX. Yüzyılda Güçlü Bir Kadın Sesi: Assia Djebar 253
- YASSITEPE AYYILDIZ, Ece:** Eugene Ionesco’ nun İlk Dönem Oyunlarında Absürd Ögeler: *Kel Şarkıcı, Ders ve Sandalyeler* 265

HOLLANDA

- GÜLEÇ, Mustafa:** 20. Yüzyıl Hollanda Yazını ve Dönemin Büyük Ustalarından Willem Frederik Hermans (1921-1995) 291

İNGİLTERE

- ATAYURT FENGE, Zeynep Z:** Kasımpatılar, Taç Yapraklar, Zambaklar: 20. Yüzyıl İngiliz Kısa Öykücülüğünde İmgelem 319
- CAN, Taner:** Ekoeleştiri: Edebiyat Çalışmalarına Çevreci Bir Yaklaşım ... 339

DOLAYKAYA, M. Mira Pınar: Edward Çağı (1901-1914) Çocuk Edebiyatı'nda Ataerkil Toplum Tasvirleri: J. M. Barrie'nin <i>Peter Pan</i> Romanı Üzerine Bir İnceleme	351
EGE UYGUR, Ufuk: Sömürgecilik Batı Toplumunda ve Sonrasındaki Yaşamda; İnsan Olmaya Psikolojik, Sosyolojik ve Felsefi Açından Bakan Paradigmaları Keşfetmek; Hümanizma, Kültür ve Yaşam Biçimleri Adlı Kitabın Tanıtımı.....	367
ERSÖZ, Nusret: Hanıf Kureshi'nin <i>We Are Not Jews</i> Adlı Öyküsünde Ulusötesilik	389
GÜLCÜ, Tarık Ziyad: Pakistanlı Göçmenden Bir "Dünya İnsanı"na Uzanan Süreç: <i>The Buddha of Suburbia</i>	399
HAY, Funda: 'Şiddetle Başlayan Hazlar Şiddetle Son Bulur': Edward Bond'un <i>Lear</i> Oyunu Üzerinden Toplum Sorgusu	423
IŞIK, Emrah: Brian Moore'un <i>Ginger Coffey'in Şansı</i> Adlı Eserinde İkinci Dünya Savaşı Sonrası İrlandalı Göç Deneyimi	437
KIZILGÖL ÖZDEMİR, Candan: "Bu Arada Hiçbir Şey Olmuyor": Absürd Tiyatro'da Karakter ve Beckett'in <i>Godot'yu Beklerken</i> Oyunu.....	451
PEKŞEN, Seda: Tek Ses, Üç Yorum: E. M. Forster'in <i>Hindistan'a Bir Geçit</i> Adlı Romanı Üzerine Bir İnceleme.....	463
ŞENLEN GÜVENÇ, Sıla: "Kimse Bunu Duymak İstemiyor": Yüzyıl Dönümü İngiliz Tiyatrosunda Bosna Savaşı.....	479
TUTAŞ, Nazan: Birinci ve İkinci Dünya Savaşı ve Sonrası İngiliz Şiiri	487
VARAL, Seçil: 20 yy İskoç Tiyatro Sahnesinde Politik Propaganda: John Mcgrath ve <i>The Cheviot, The Stag and The Black, Black Oil</i>	505
YAZGI, Cihan: <i>Hindistan'a Bir Geçit</i> ve <i>Varoşların Budası</i> Eserlerinin Karşılaştırmalı Bir Okuması: Ulus, Ulusötesicilik ve Kimlik	517

İSPANYA

TOLEDO, Hale: Miguel De Unamuno'nun Antonio Buero Vallejo Tiyatrosu'ndaki Yansımaları	531
ÜNSAL, Nil: İç Savaş Sonrası İspanyol Köy Romanlarında Yoksulluk.....	543

İTALYA

- AYYILDIZ, Bülent:** İtalyan Polisiye Edebiyatı:
Giorgio Sverbanenco ve "Venere Privata" 551
- BALAMİR, Ebru:** Poesia Pura (Yalın Şiir) ve En Önemli Temsilcileri
Guiseppe Ungaretti, Eugenio Montale ve Salvatore Quasimodo 569
- ÖZKAN, Nevin:** Claudio Magris ve Anılar 579
- YÜCESAN, Barış:** Italo Calvino ve *Görünmez Kentler* 589

MACARİSTAN

- ALTAYLI, Yasemin:** Géza Gyóni (1884-1917)..... 605
- EJDER, Eylem:** Dramın (Anti) Teatral İnşası: Peter Szondi'nin
Modern Dram Teorisi'nde İç Kapanma ve Teatrallik..... 615
- GÜNGÖRMÜŞ, Naciye:** Yüzyıl Dönemecinde Bir Kadın:
Şair Nigâr Bint-i Osman 631

“KİMSE BUNU DUYMAK İSTEMİYOR”: YÜZYIL DÖNÜMÜ İNGİLİZ TİYATROSUNDA BOSNA SAVAŞI

Sıla ŞENLEN GÜVENÇ*

Yirminci yüzyılın sonlarına doğru veya yüzyıl dönümünde Birleşik Krallık'ta iki tür tiyatro görülmektedir. Bu doğrultuda, bir yandan deneysel olmayıp daha çok toplumsal bir değerlendirme yapan veya topluma ayna tutan oyunlar ve öte yandan, her bakımdan deneysel, yaratıcı ve tiyatronun sınırlarını zorlayan çalışmalar söz konusu dönemde yan yana gelmektedir.

Birleşik Krallık'ta, 1980'lerde adım adım başlayarak ve 1990 sonrası olgunlaşan, Aleks Sierz tarafından sonrada 'in-yer¹-face' olarak adlandırılacak olan tiyatro ortaya çıkmıştır. Terim, ilk olarak Sierz'in *In-Yer-Theatre: British Drama Today* (2000) başlıklı kitabında, aralarında Sarah Kane, Anthony Neilson ve Mark Ravenhill gibi yazarların bulunduğu yeni kışkırtıcı tiyatroyu tanımlamak için kullanılmıştır. Bu terim Türkçe'ye 'yüzleşme tiyatrosu' (Doğan 30) veya 'suratına tiyatro' olarak çevrilmiştir, ancak 'in-yer-face'in 1970'lerde spor haberciliğinde kullanılan bir terim olduğunu ve bunun insanlara bir durumu görmezlikten gelemeyecekleri şekilde 'suratına-suratına' çarparak gözlerine sokmak olduğu göz önünde bulundurulduğunda, Türkçe'ye 'suratına-suratına tiyatrosu' olarak çevrilmesi daha doğru olacaktır.

Aleks Sierz, suratına-suratına tiyatrosunu en geniş anlamıyla “seyircinin ümüğüne basıp, mesajı alana dek sarsmak” (Sierz 4) olarak tanımlamıştır. Seyirciyi sarsmak ise dil², görsel öğeler ve şok taktikleri vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamda, suratına-suratına tiyatrosu genelde

* *İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı*

¹ 'Yer' kelimesi 'your' un argo şeklidir.

² Cinsel çağrışımı olan 'sik', 'göt', norm dışı cinsel tercihi aşağılayan 'homo', 'ibne' ve 'lezo' gibi sözcükler ve ırkçılığı nitelendiren 'negro' gibi sözcükler bunlara örnek teşkil etmektedir.

küfür, ırkçı ve cinsel tercihlerle ilgili söylemler ve espriler, cinsel aşağılama veya istismar, işkence, tecavüz, uyuşturucu, ölüm ve savaş travmaları gibi şiddet içeren tabu veya rahatsız edici konuları işlemektedir veya içermektedir. Örneğin, ilk örneklerinden biri olan Harry Gibson'un *Trainspotting* adlı oyununda karakterler sahnede uyuşturucu kullanırlar, Frank mastürbasyon yapar ve hamile sevgilisini döver, Mark dolmuş taşmış bir tuvalete elini sokmak suretiyle uyuşturucu haplarını arar, garson olarak çalışan Alison kendisini taciz eden müşterilerin çorbalarına kanlı tamponunu soktukten sonra servis edişini anlatır (Gibson 2001).

Elbette şiddet tiyatrodaki yeni değildir, ancak hiç bir zaman seyircinin sınırlarını bu denli zorlayan, bu kadar rahatsız edici bir noktaya ulaşmamıştır. Genelde, yazarlar şok taktiklerini kullandıklarında, amaçları sınırları zorlayarak var olan normları sorgulamak ve seyirciyi sarsarak, kışkırtarak, onları gerçeklerle yüzleştirmektir. Nitekim daha önce de belirtildiği gibi 'in-her-face' bu özelliğinden dolayı, Türkçe'ye 'yüzleşme tiyatrosu' olarak da çevrilmiştir.

Suratına-suratına tiyatrosunun ele aldığı konulardan biri Körfez Savaşı ve Yugoslavya Savaşı gibi yirminci yüzyılın sonlarında gerçekleşen ve sonraki dönemi etkileyen korkunç olaylardır. Bu konuları ele alırken, genelde şok taktikleri kullanılarak savaşın vahşet verici yanları sergilenmekte ve insanların bu tip olaylara karşı umursamaz tavrı eleştirilmektedir. Bu bölümde, suratına-suratına tiyatrosu kapsamında Bosna Savaşı'nı ele alan Sarah Kane'in *Blasted* adlı oyunu ve aynı dönem yazılmasına karşın aynı tür tiyatroya ait olmayan David Greig'in *Europe* adlı oyunu incelenecektir. Böylece, bu iki yazarın nasıl yüzyıl dönümünde hâkim olan farklı yaklaşımlarla Bosna Savaşı'nı işlediği ortaya koyulacaktır.

Oyunlara geçmeden önce Yugoslavya'nın dağılması ve Bosna Savaşı ile ilgili genel bilgi vermek gerekir. Bosna, on beşinci yüzyılın ortalarından 1878 yılındaki Avusturya-Macaristan tarafından gerçekleştirilen geçici işgaline kadar doğrudan Osmanlı idaresine bağlıydı, 1908 yılında ise Avusturya-Macaristan tarafından resmen ilhak edildi. I. Dünya savaşının ardından 1 Aralık 1918'de kurulan Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığının bir parçası olan Bosna-Hersek, II. Dünya savaşından sonra Yosip Broz Tito tarafından 1945 yılında altı cumhuriyet (Bosna-Hersek, Karadağ, Hırvatistan, Makedonya, Slovenya, Sırbistan) ve iki özerk bölgeden (Kosova, Voyvodana) oluşan Sosyalist Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nde 'cumhuriyet' statüsünü kazandı. Ancak, 1990 yılında parçalanma sürecine giren Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti, 1991 yılında fiilen ve 1992 yılında resmen dağılmıştır.

25 Haziran 1991 yılında Slovenya ile Hırvatistan ve 17 Eylül 1991'de de Makedonya bağımsızlığını ilan etmiştir. Federasyonun etnik açıdan en karışık cumhuriyeti olan Bosna-Hersek'te ise önce 15 Ekim 1991'de egemenlik ilan edilmiş, ardından 29 Şubat 1992'da yapılan bağımsızlık referandumu sonucunda bağımsızlık kararı alınmıştır. 1 Mart'da Cumhurbaşkanı Alija Izetbegović'in Bosna-Hersek'in bağımsızlığını ilan etmesi ve bunun Avrupa Topluluğu ve Amerika Birleşik Devletleri tarafından tanınması üzerine Bosna'nın bağımsızlığına karşı çıkan Sırlar Saraybosna'ya ilk hava bombardımanını gerçekleştirmiş, böylece 1995 yılının sonlarına kadar devam edecek Bosna savaşı başlamıştır. Savaşın başlarında Müslümanların yanında yer alıyor izlenimi veren Hırvatlar da Bosna'dan pay almak için onlara karşı savaşa katılmıştır. 1992-1995 yılları arasında devam eden savaşta Boşnaklar, hazırlıksız yakalanmalarına ve silahsız olmalarına rağmen Alija Izetbegović önderliğinde toplanmışlar ve ülkelerini savunma konusunda büyük bir irade göstermişlerdir. Müslüman Boşnakların soykırıma uğradıkları (Rogel 32) bu savaş, Bosna-Hersek Cumhurbaşkanı Alija Izetbegović, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti cumhurbaşkanı Slobodan Milošević ve Hırvatistan Cumhurbaşkanı Franjo Tuđman tarafından 14 Aralık 1995 tarihinde imzalanan Dayton Barış Anlaşması ile sona ermiştir³.

Suratına-suratına tiyatrosunun en çarpıcı örneklerinden biri olan Kane'in *Blasted* (1995) adlı oyunu Bosna Savaşı'na (1992-5) odaklanmaktadır. Oyun Leeds'deki pahalı bir otel odasına gazeteci olan Ian ve sürekli parmağını emen, tehdit altında hissettiğinde kekeleyen ve arada kısa süreli bayılan 'saf' Cate'in girmesiyle başlar. Ian ve Cate arasında kurban-istismar eden dengeleri sürekli değişen bir ilişki söz konusudur. Ian hem Cate'i sürekli aşağılar, hem de onunla birlikte olmak ister; sonradan Ian'ın Cate'e tecavüz ettiği anlaşılır. Binada gerçekleşen bir patlama sonucu, dünyanın her tarafında olabilecek bu otel odasının aslında savaşın ortasında bir yer olduğu anlaşılır. Kalıntılar arasında, odaya zorla bir asker girer ve Cate fırsattan istifade ederek tuvalet penceresinden kaçır. Diğerlerine oldukça kaba davranan ve oyunda sadece "Asker" olarak geçen karakter savaşın korkunç taraflarını aktarır.

Savaşta gerçekleşen şiddet iki taraflıdır. Asker, hem savaş sırasında kız arkadaşına yapılanları hem de kendisinin yaptığı dehşet verici olayları anlatır.

³ Bkz. Robert Ladrech. "Historical Background". *Contemporary Europe*. Ed. Richard Sakwa ve Anne Stevens. New York: St. Martin's Press, 2000. 213-217.; Panikos Panayi. *An Ethnic History of Europe Since 1945: Nations, States and Minorities*. London: Pearson Education Ltd., 2000.; Tibor Frank ve Frank Handler. *Disputed Territories and Shared Pasts: Overlapping National Histories in Modern Europe*. London: Palgrave Macmillan, 2011.

Bu doğrultuda, başta işkence ve tecavüz hikâyelerinin yanı sıra bir eve girdiğini, küçük bir çocuğu bacaları arasından vurduğunu, askerlerle erkekleri tutup kadınlara tecavüz ettiğini, bunlardan en küçüğünün 12 yaşında olduğunu ve bağırarak babasını ağzından vurduğunu, ağabeylerini de “taşaklarından” astığı gibi rahatsız edici ama aynı zamanda bu savaşta gerçekleşen olayları anlatır (43). Aynı şey, kız arkadaşına da askerler tarafından yapılmıştır:

Asker: Col, onu tuttular. Boğazını kestiler. Kulaklarını ve burnunu koparıp ön kapıya çivilediler.

Ian: Yeter

Asker: Hiç böyle bir şey gördün mü?

Ian: Dur.

Asker: Fotoğraflarda?

Ian: Hiç bir zaman.

Asker: Ne gazeteci ama, bu senin işin.

Ian: Ne?

Asker: Bunun yaşandığını kanıtlamak. Buradayım, başka seçeneğim

yok. Ama sen. İnsanlara bunları anlatmalısın.

Ian: Kimsenin umurunda değil. (47)⁴

Asker belki bunlar anlatılırsa aynı şeyin farklı taraflar tarafından tekrar edilip durulmayacağını ima eder:

Asker: Bize yaptıklarını onlara yapmak, ne anlamı var? Evde temizim [masumum]. Hiç olmamış gibi.

Onlara beni gördüğünü söyle.

Onlara söyle...beni gördüğünü.

Ian: Bu benim işim değil. Ben dış haberlerden sorumlu değilim.

(48)

Ian, Asker'e insanların asıl ilgilendiği şeyin reşit olmayan hayat kadınlarını kırbaçlayıp tecavüz eden adamların ve rahipler tarafından taciz edilen çocukların yer aldığı üçüncü sayfa haberleri olduğunu anlatır. Öte yandan, bir “toprak parçası” için askerlerin birbirlerini yemelerinin bir haber değeri olmadığını söyler (47-48). Ian'a göre savaş “kimsenin duymak istediği bir hikâyeye değil”dir (48). Bunun üstüne, Asker Ian'a tecavüz eder ve ona üzülmemesi gerektiğini belirtir. Ona göre, insanların domuzlar gibi kamyonlara tıklandığı, annelerin bebeklerine belki birisi bakar umuduyla fırlattıkları, insanların birbirlerini ezdikleri, gözü çıkan, yüzünün çoğu

⁴ Metin çevirileri tarafıma aittir.

parçalanmış, açlıktan eşinin bacağına yiyen insanların olduğu savaş ortamında, onun "Galler kıçının" pek de önem arz etmediğini söyler: "Tabanca burada doğdu ve yitip gitmez" (50) Asker Ian'a tecavüz ettikten sonra, Ian'ın gözlerini emerek çıkarır ve sonra intihar eder.

Tecavüz oyunda odak noktasını oluşturmaktadır; Ian'ın Cate'e tecavüz etmesi, Askerin Ian'a tecavüz etmesi, askerlerin Cole'a tecavüz etmesi ve Asker'in başkalarına tecavüz etme hikayeleri vb., bütün bunlar savaş zamanı ve özellikle de Bosna Savaşı'nda askerlerin bir savaş stratejisi olarak halka tecavüz etmesine dikkat çekmektedir. Bosna Savaşı'nda 20.000 ile 50.000 arasında kadına ve ayrıca çocuk ve erkeklere de tecavüz edildiği ve bunun Sırp Ordusu tarafından etnik temizleme aracı olarak kullanıldığına işaret edilmektedir. Amnesty International, tecavüzün savaşın sonucu gerçekleşen bir olay olmadığını, aslında savaş öncesi planlanan bir savaş stratejisi olduğunu belirtmektedir. Bu toplu tecavüzlerin amacı halkın kalbine terör korkusu yerleştirmek ve onları zorla yerlerinden etmek, hedef nüfusta utanç yaratarak tekrar geri gelmelerini engellemektir. Oyunda farklı örneklerle ortaya koyulan durum, aslında bu olayların herkesin başına gelebilecek olduğudur. İnsanların sırf kendilerinden uzak olduğunu düşünerek buna kayıtsız kalmalarının akıl almaz bir durum olduğudur.

Öte yandan, Asker içeri girerken banyo penceresinden kaçan Cate, elinde bir annenin ona verdiği bebekle geri döner. Ancak bebeğin anne sütüne ihtiyacı vardır ve ölür. Ian'a göre öldüğü için şanslıdır. Artık görme yetisini kaybeden Ian, mastürbasyon yapar ve ölü bebeği yer. Bu noktada kafası dışındaki her yeri zemin altında kalan Ian ölür ve yemek bulmak için dışarı çıkan Cate bacaklarından kan sızarak, elinde erzaklarla geri döner.

Oyun sahnelendiğinde birçok tiyatro eleştirmeni tarafından yerden yere vurulsa da, *Blasted* seyirciye savaşların gerçek yüzünü göstermektedir. Nitekim Avrupa'da gerçekleşen Bosna Savaşı'nda yüz binlerce kişi katledilmiş, işkence görmüş ve tecavüze uğramıştır. Bu doğrultuda, Harold Pinter gibi birçok yazar Sarah Kane'in oyununu ve yazarı savunmuştur.

David Greig'in *Avrupa*⁵ (1994) adlı oyunu -her ne kadar suratına-suratına tiyatrosunun bir örneği olmasa da- Yugoslavya'nın dağılmasını ve

⁵ Avrupa oyununun Türkiye'deki prodüksiyonları ile bilgi için Bkz. Sıla Şenlen Güvenç. "Tren istasyonu bir yolculuğun başladığı kadar bittiği yerdir: İstanbul Devlet Tiyatrosu David Greig'in "Avrupa" adlı oyunu". *Sahne Dergisi* 85, Mart-Nisan 2018.

Bosna Savaşı'nı, bir sınır kasabasındaki artık kullanılmayan bir tren istasyonu üzerinden ele almaktadır.

Tren istasyonuna Bosna Savaşı'ndan kaçan Sava ve Katia adında çok yakın zamana kadar kendilerini güvende hisseden ve savaşa beraber kimliklerini yitiren iki Müslüman Avrupalı mülteci gelir. Fakat tren istasyonu amiri Fret, tren istasyonunda evsiz barksız, yurtsuz kalmış bu insanların kalmasını istemez.

Oyun, Bosna Savaşı karşısında kayıtsız kalan Avrupa'yı sorgulamaktadır. 'Medeniyeti' temsil eden, insan haklarını koruyan Avrupa insanların öldürülmesine ve soykırımı uğramasına ses çıkarmamıştır. 'Eski' Avrupa düzenini savunan Sava, Avrupa'nın onların durumuna kayıtsız kalmayacağını savunur: "Katia, biz dünyanın diğer ucundaki vahşi bir ülkede değiliz. [...] Vatanımızdan çok uzaktayız ama yine de Avrupa'dayız. Bizimle ilgileneceklerdir. Durumumuz anlaşılacaktır" (Greig 29). Sonradan savaşta tecavüze uğradığı anlaşılan Katia ise babasına katılmamaktadır. Onun için Avrupa, şiddetin ve vahşetin kol gezdiği bir yerdir:

Avrupa. Çatılarda keskin nişancılar, varoşlarda havan topları ve sen dedin ki: 'Burası Avrupa... Avrupa'da kalmalıyız.' Hastanelerde alkol ve pis sargı bezlerinin dışında hiçbir şey kalmadığı zaman. Seni uyardım ve sen hala 'burası Avrupa. Dürüstlük üstün gelecektir, mantık galip olacaktır, bu savaş bir sapma, olağan dışı bir durum... yapısında, kumaşında sadece bir yırtık. Zamanla yırtık onarılır ve her şey yeni gibi olur'. (30)

Ekmek paralarını kaybeden işçiler, kayıplarının sorumlusu olarak işlerini ellerinden alan "Somalililer", "Etiyopyalılar" ve "zenciler" gibi yabancıları görmektedir. Dolayısıyla yabancı düşmanlığı söz konusudur, hatta kasabada yeni yetme genç dazlaklar bile türemiştir. Berlin ve Horse, başta oldukları takdirde yabancıardan kurtulup işlerini geri alacakları ile ilgili ileri geri konuşurlar (23-24) ve mültecilere gözdağı vermek için istasyona giderler. Fret'e 'kasabalılar' adına geldiklerini ve tren istasyonunun evsizler ve çingene fahişeler için bir hostele dönüşmesini istemedikleriyle ilgili bir dilekçe verip Sava'yı tartaklarlar. Bu kişinin adının Berlin olması, Nazi Almanya'sında Musevilerin uğradığı soykırım ve Avrupa'da var olan yabancı düşmanlığına da işaret etmektedir.

Sava ve Katia gibi mülteciler savaştan dolayı kimliğini de yitirmiştir. Bu durum Katia ve Adele arasında geçen konuşmada açık bir biçimde ortaya koyulmaktadır:

Adele: Nereden geliyorsun?

Katia: Fark eder mi?

Adele: Öylesine sordum.

Katia: Emin değilim.

Adele: Emin değil misin?

Katia: Söylediğim gibi. Emin değilim.

Adele: Ama. Biliyor olmalısın. Herkes nereden geldiğini bilir.

Katia: Benim geldiğim yer artık yok. Ortadan kayboldu.

Adele: Bir yer birden kaybolmaz ki.

Katia: Adı haritalardan ve sokak levhalardan çıkarılmış. Hiç bir yerde bulamadım (41)

Katia Adele ile birlikte edindiği sahte evraklarla kasabadan ayrılırken, babası Sava kasabada kalmaya karar verir: "Burada kendimi buldum. Bir tren istasyonunda. Tren istasyonu bir yolculuğun başlangıcı kadar bittiği yerdir" (82). Fret ve Sava, iki tren istasyon amiri, zamanla dost olur ve tren istasyonun kapanmasını protesto etmeye karar verirler. İkisi de artık bu işin başkentteki bir bilgisayar başındaki "yeni mezun" –hayatında elini hiç kirletmemiş veya hiç sabahın altısında makasları değiştirmek için tren beklememiş- bir takım elbiseli yeniyetme tarafından yapılacağından yakını (51-52). Eski düzeni, manuel işçiliği savunan Fret ve Sava için, demiryolunda çalışmak adeta ulvi bir olaydır. Sava, Tito ve hatta Tanrının demiryolu işçisi olduğunu öne sürünce, Fret Tanrı'nın işçiden çok kapitalist sisteme hizmet ettiğini belirtir: "Eğer Tanrı demiryolu işçisi olsaydı, [...] her şey tıkırında işlerdi. Bence Tanrı merkezde çalışıyor. Bence Tanrı takım elbise giyiyor" (53). Burada "Tito" ile kastedilen Yugoslavya Komünist Partisi başkanı Josip Broz Tito'dur. Yugoslavya sosyalizm çerçevesinde Tito'nun önderliğinde birliğini korurken, ölümünden sonra parti içi çatışmalar sonrası girilen süreçte dağılmıştır.

Bir sohbetlerinde Sava, Katia'nın başına gelenler için –tecavüze uğraması- kendini suçladığını ama yurttaş olarak görevinin yurdunu terk etmemek olduğuna inandığını söyler: "Ortalığı kurtlara bırakamayız. Yine de, onurun bir bedeli var. Galiba beni suçluyor" (82). Bu örnekte de görüldüğü gibi, oyunda faşizm 'kurt' metaforuyla verilmektedir.

Oyunun sonunda, Berlin ve Horse tren istasyonunu gece kundaklayarak Fret ve Sava'nın ölümüne neden olur. Berlin tren istasyonu amirinin ölümüyle ilgili haberin nasıl Avrupa'ya yayıldığını anlatır "kasabamızın adını söylediler, bütün kıtadaki politikacılar ve sosyologlar adını telaffuz ettiler" (89) ve başta Koro'nun söylediği sözleri tekrar ederek oyun başladığı yerde biter: "Biliyorlar ki, biz de kendi çapımızda Avrupa'yız" (90).

Sarah Kane'in *Blasted* ve David Greig'in *Europe* oyunları yüzyıl dönümünde yazılmalarına rağmen, Avrupa'da gerçekleşen Bosna Savaşı'nın sonuçlarını farklı biçimlerde ortaya koymaktadır. Greig, bunu mültecilerin yaşadığı zorluklar ve onlara karşı sergilenen yabancı düşmanlığı üzerinden aktarırken, Kane savaşın dehşet veren taraflarını şok taktikleri kullanarak adeta seyirciye yaşatır ve yüzleşme durumunda bırakır. Bunun sonucunda, savaşın utancını seyirciye iligine kadar hissettirmektedir.

Kaynakça

- Doğan, Ruteba . "In-Yer Face". *Oyun* (Mayıs-Haziran 2007. 30-33.
- Frank, Tibor ve Frank Handler. *Disputed Territories and Shared Pasts: Overlapping National Histories in Modern Europe*. London: Palgrave Macmillan, 2011.
- Gibson, Harry. *4 Play*. London: Vintage, 2001.
- Greig, David. *Plays 1: Europe, The Architect, The Cosmonaut's Last Message to the Woman He Once Loved in The Former Soviet Union*. London: Bloomsbury, 2009; 2013.
- Kane, Sarah. *Complete Plays: Blasted, Phaedra's Love, Cleansed, Crave, 4.48 Psychosis, Skin*. London: Methuen Drama, 2001.
- Ladrech, Robert. "Historical Background". *Contemporary Europe*. Ed. Richard Sakwa ve Anne Stevens. New York: St. Martin's Press, 2000. 213-217.
- Panayi, Panikos. *An Ethnic History of Europe Since 1945: Nations, States and Minorities*. London: Pearson Education Ltd., 2000.
- Rogel, Carole. *The Breakup of Yugoslavia and its Aftermath*. London; Greenwood Press, 2004.
- Sierz, Aleks. *In-Yer-Face Theatre: British Drama Today*. London: Faber and Faber, 2000.
- Şenlen Güvenç, Sıla. "Tren istasyonu bir yolculuğun başladığı kadar bittiği yerdir: İstanbul Devlet Tiyatrosu David Greig'in "Avrupa" adlı oyunu". *Sahne Dergisi* 85, Mart-Nisan 2018.
- Welsh, Irvine. "Trainspotting". *4 Plays*. London: Vintage, 2001. 9-65.